

Riječ urednika o temi ovog broja

U povodu dvadesetoga godišta *Radova Instituta za povijest umjetnosti* Uredništvo časopisa nakanilo je objaviti tematski broj posvećen *obnovi povijesnoumjetničke baštine*. Prigoda tog skromnog jubileja potakla nas je da stranice časopisa otvorimo tom trenutačno najurgentnijem zadatku. Sagledavajući problematiku struke u sklopu sadašnjeg povijesnog trenutka – tema obnove i zaštite kulturnih dobara općenito, a poslijeratna obnova napose – nametnula se kao prioritetna nacionalna obveza. Ona se, uistinu, ukazala obvezujućom na širokom polju povijesnoumjetničkog djelovanja u kojemu je znanstveno-istraživački doprinos neizostavan.

Od teorije do operativne prakse, od znanstvenika i raznoliko profiliranih stručnjaka konzervatora, pa sve do medija i najšire kulturne javnosti, obnova spomenika trebala bi biti u žarištu zanimanja, jer baština jest znamen identiteta jednoga naroda, njegove povijesti i kulture. U svako doba o njoj valja promišljati i nad njom valja bdjeti s osjećanjem iznimne profesionalne etike i odgovornosti. Nakon što je ostvarena stoljetna težnja hrvatskoga naroda za samostalnom državom, a poglavito nakon Domovinskoga rata u kojemu su bespoštedno zatirani tragovi hrvatske kulture, uništavani spomenici, razarana nebrojena naselja i gradovi, još je više porasao stupanj odgovornosti za nacionalnu baštinu. Obnova postaje nezaobilaznom temom i primarnim zadatkom sviju koji na bilo koji način brinu o našem umjetničkom nasljeđu. Odnos prema spomenicima svojevrsni je test kulturne i civilizacijske razine na kojemu jedan narod i njegovi stručnjaci prolaze, ili pak padaju. Toga bi morali biti svjesni svi čimbenici koji o baštini skrbe, prosuđuju i neposredno ili posredno odlučuju o njezinoj sudbini.

U ovim poratnim godinama s tragičnom bilancom ratom stradalih spomenika i pedesetogodišnjom devastacijom koju nam je nedovoljnim marom za spomenike namirilo »jugokomunističko« razdoblje, dočekujući već šestu godinu otkako je započeo razorni rat *bez sustavnog programa obnove*, smatrali smo da je vrijeme o toj temi progovoriti na stranicama znanstvenog časopisa. Znanstvena obrada i obnova spomenika oduvijek su bile nerazdvojive. Povijesni gradovi, spomenici i umjetnine egzaktno se i analitički istražuju da bi se utvrdile njihove prave vrijednosti u svjetskim i u domaćim relacijama. Konzervatorskim postupcima te se spo-

znate vrijednosti materijalne kulture i umjetnosi obnavljaju i spašavaju od propadanja. Evidentna je činjenica da su počeci povijesnoumjetničkih istraživanja na ovim našim prostorima blisko i usko povezani sa zaštitom i obnovom spomenika. Isto se tako na nizu primjera pokazalo da nema adekvatne obnove bez odgovarajuće znanstveno-istraživačke podloge.

Obnova je povezujuća nit i svim ovdje okupljenim radovima, dok su pristupi pojedinih autora znanstvenih i stručnih priloga raznoliki. Započinjući načelnim teoretskim razmatranjima metoda i strategije poslijeratne obnove, raspravlja se nadalje o identitetu spomenika (idejnom, stvarnom i povijesnom identitetu), o ozračju spomenika i radijusu njegova širenja, o ratnim štetama, o obnovi ratom oštećenih spomenika i crkvenog inventara, o neadekvatnoj i promašenoj obnovi, o iskustvima drugih zemalja na organiziranju zaštite kulturnog i prirodnog nasljeđa, o istraživanjima u svrhu obnove, prezentiraju se nova znanstvena saznanja. Tako raznoliki aspekti poslijeratne i mirnodopske obnove upozoravaju da je riječ o velikom rasponu problema, koji nisu samo konzervatorski nego su i znanstveni. Štoviše, to su zajednički problemi povijesnoumjetničke struke i svih ostalih graničnih područja (arheologije, etnologije, arhitekture, povijesti naselja, urbanizma itsl.) koja su u najizravnijoj vezi sa zaštitom i revitalizacijom kulturnoga nasljeđa.

Zbog velikog stručnog iskustva i širokih profesionalnih veza uređenje ovoga broja povjeren je prof. dr. Ivi Maroeviću, nositelju katedre zaštite spomenika i muzeologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Pozivu Uredništva da iz prakse i empirije progovore o toj temi i iznesu rezultate svojih istraživanja primijenjenih na obnovi spomenika i povijesnih jezgri gradova odazvali su se uz domaće i inozemni stručnjaci iz Engleske, Njemačke i Sjedinjenih Američkih Država.

Ukratko, to su bili glavni poticaji zašto smo temi obnove posvetili prostor jednog sveska u cijelosti. A zapravo smo samo dodirnuli neiscrpnu i nadasve osjetljivu problematiku. Ona se podjednako odnosi na proučavanje i valorizaciju spomeničkih vrijednosti, kao i na njihovu adekvatnu prezentaciju, sve to svrhovito, u primjeni i ciljano prema – što bržem poslijeratnom ozdravljenju i uopće produženju vijeka umjetničkoj baštini.

I. R.

Editor's Foreword

On the occasion of the twentieth anniversary of the Papers of the Art History Institute (Radovi Instituta za povijest umjetnosti) the editorial board of the review decided to publish a special issue dedicated to the restoration of the Croatian historical and artistic heritage, a matter of the greatest importance. Viewing the problems of the profession "art historian" at this point of our history – the theme of the restoration and protection of all the cultural heritage, but especially those monuments destroyed in the recent war, is our first national priority. This task has become the preoccupation of a broad array of art history experts including a massive effort in the field of scholarship and research.

From theory to application, from scholars and a great variety of experts and conservationists to the people in the media and the broadest public, the restoration of monuments should be a matter of urgent interest, for the cultural heritage is the cornerstone of a nation's identity and of its history. The question should be constantly before us, engaging our professional ethics and sense of responsibility. After the dream of Croats to have an independent state has been fulfilled, and especially after a war in which every trace of Croatian culture was attacked systematically and viciously, our monuments destroyed, and countless towns and villages devastated – the question of preserving the national heritage has become even more crucial. Reconstruction has become a concern of primary importance for every institution related to our cultural heritage. Our attitude towards our heritage has become the test on which our professional and national awareness passes or fails.

In these few post-war years we have had to face the tragic balance of war-damaged monuments following fifty years of their neglect which characterized the period of "Yugo-Communist" rule. Aware that six years after the beginning of hostilities Croatia still does not have a systematic *programme of reconstruction*, we have decided to address this theme on the pages of our scholarly review. In matters of restoration theory and practice have always worked hand in hand. Historical cities, monuments and works of art must be researched scrupulously and analytically before they are assigned a place in the national and world heritage. It is the task of conservation-

ists to restore and preserve all valuable items of material culture and art. It is quite evident that in Croatia national art history began with the effort to protect and preserve an exceptionally valuable heritage. And the other way round: we have realized again and again that conservation must rest on scholarship and scientific effort.

All the papers published in this issue address the same theme from various angles, using different approaches. Starting with general, theoretical questions of the methods and strategies of post-war reconstruction, the papers turn towards questions of cultural identity (conceptual, actual and historical), the radius of a monument's ambiance and influence, war damages, the restoration of monuments and church inventories, inadequate and unsuccessful ventures, the experience of other countries in organizing the protection of the cultural and natural heritage, and finally to research leading to reconstruction and presentation of new scholarship. The various aspects of postwar peacetime reconstruction address a broad spectrum of problems which could not be solved without the help of scholarship. In this undertaking meet the shared problems of art historians and all the other related scholarly fields such as archeology, ethnology, architecture, the history of human habitation, town planning etc., etc.

Owing to his great professional experience and good international contacts we have selected Professor Ivo Marović, head of the chair of monument conservation and museology, at the Faculty of Philosophy of the University of Zagreb to serve as guest editor of this issue. The editorial board issued a call for papers which has been rewarded by contributions of scholars from Croatia along with those from Great Britain, Germany and the US.

These were, then, our principal guidelines in preparing this issue of Radovi Instituta za povijest umjetnosti dedicated entirely to the theme of the reconstruction of our heritage. We are fully aware that this is just the beginning of the vast enterprise of studying and evaluating our monuments, assessing the damages done by time and war, and restoring them so that they can be reinstated as enduring values of Croatian culture and art.

I. R.